

גבולות היחידה: פרק א'**נושא היחידה: מספד שאול****מספר שיעורים: 2**

כתבה: יעל גרוסברג

כללי:

בפרק זה, אנו עדים למפגש בין נער עמלקי שברח מן המלחמה, לבין דוד. הנער מספר לדוד על תוצאות המלחמה ועל מות שאול, מתוך מחשבה שדוד ישמח לשמוע על כך. אך תגובתו של דוד שונה לחלוטין, ועל כן הוא הורג את הנער, ומצטער מאוד על מות שאול ויהונתן, ואף אומר עליהם קינה.

פתיחה:

המורה יפתח את השיעור עם חידה על הלוח.

כל זוג תלמידים צריכים לרשום על דף את תשובתם ולהביא למורה:

אחד הייתי לעם הנבחר,

אך לפתע הגיע איש זר ואכזר,

לשתיים הפכני, אך תדעו - זו טעות!

כי חלוקה זו היא ללא כל משמעות...

נותנים לתלמידים קצת זמן לחשוב. מהו הפתרון לחידה? במקרה הצורך, ניתן להוסיף את המילה "ספר" בתחילת המשפט הראשון.

התשובה: ספר שמואל המחולק לשני חלקים. אנו עכשיו מתחילים ללמוד את ספר שמואל ב', אך צריך לזכור שחלוקה זו, כמו החלוקה לפרקים, היא של הנוצרים, שעשו זאת מכיוון שהספר בליווי התרגום היה ארוך מדי עבורם, ולכן חילקוהו לשניים. לפי המסורת היהודית, זהו ספר אחד, בעל המשך ישיר, ואין שום משמעות לחלוקה שלו.

להבנה זו, מלבד הידיעה ההיסטורית הפשוטה, יש גם השלכות על אופן הלימוד של הספר - אנו גם נראה שהדברים המופיעים בפרקנו הם המשך ישיר לספר שמואל א', ומחייבים חזרה הנצרכת להבנה.

המורה יערוך חזרה בעזרת שאלות ותשובות (ניתן לעשות זאת כתחרות קלה בין הטורים):

מיהו המלך הראשון של עם ישראל? שאול.

מדוע מלכותו לא המשיכה לזרעו? מכיוון שלא הקשיב לדבר שמואל פעמיים: 1. כאשר שאול היה צריך לחכות שיקריבו קרבן יחד, לפני המלחמה הראשונה של שאול כמלך. 2. כאשר שאול יצא למלחמה כנגד עמלק, ובמקום להקשיב לדבר ה' ולהרוג את כולם, הוא הקשיב לרצון העם וחמל על הצאן ועל אגג המלך.

מי הומלך לאחר שאול? דוד.

מה היה היחס של שאול לדוד? בהתחלה, הוא אהב אותו כמנגן, אך לאחר שדוד הרג את גליית ונשות ישראל היללו אותו, חש שאול קנאה ושנאה כלפי דוד, וניסה להורגו פעמים רבות.

מה היה סופו של שאול? נהרג במלחמה בגלבע (מומלץ לסמן את המיקום על [מפת ארץ ישראל בקישור 1](#) או [בקישור 2](#)).

לימוד הפסוקים:

← מותו של שאול כפי שמסופר בשמ"א

נפתח בספר שמואל א', פרק ל"א פס' ג'ו' – המורה יקרא את סיפור נפילתו של שאול בקרב, ויבקש משני תלמידים להציג את אופן נפילתו של שאול המלך לכלל הכיתה, כפי שמתואר בפסוקים. תלמיד אחד יהיה שאול (יש להביא כתר לראש ומקל שישמש כחרב), ותלמיד שני יהיה נושא כליו (גם כאן, כדאי להביא אביזרים מתאימים).

לאחר שהפלישתים הקיפו את שאול מכל עבר, הוא ביקש **מהנער נושא כליו** שיהרוג אותו, כדי שלא ייפול ע"י הגויים. אך הנער פחד מכך וסירב, ועל כן שאול הפיל את עצמו על חרבו ומת.

← הגעת הנער המגיד לדוד

כעת נפתח בספר שמואל ב', פרק א', פסוקים א'-ד'. חשוב שהמורה יקרא פסוקים אלו באופן דרמטי מתאים.

המורה יאמר לתלמידים, כי כעת הזרקור מופנה לאזור אחר בארץ, לדרום (גם כאן, כדאי לסמן את אזור צקלג על [המפה](#))

המורה יבקש מהתלמידים שיסבירו את ההתרחשות המופיעה בפסוקים.

מי מגיע? איש מהמלחמה

כיצד הוא נראה? עם בגדים קרועים ואדמה על ראשו.

מה זה מסמל? אבל.

דוד משוחח אתו ושואל אותו מהיכן הוא מגיע.

← תשובת הנער

המורה יבקש מהתלמידים לרשום במחברתם את תשובת הנער המגיד, כאשר כל אחת מהבשורות מופיעה בשורה נפרדת. עליהם להסתכל על התשובות ולכתוב מהי ההדרגה של הבשורות:

"נס העם מן המלחמה" (הפסד עמ"י)

"הרבה נפל מן העם"

"שאל ויהונתן בנו מתו".

לאחר שיסיימו התלמידים לכתוב, ייתן המורה לשלושה תלמידים, שלושה דפים, כאשר על כל אחד מהם רשומה אחת מן הבשורות, ויבקש מהם לתלות אותן על הלוח לפי הסדר.

ההדרגה: מן הקל אל הכבד - מהבשורה הפחות קשה לבשורה הקשה ביותר.

← סיפורו האישי של הנער

נמשיך לקרוא בפסוקים ה'-'.

שאלת דוד: איך ידעת על מות שאול ויהונתן?

תשובת הנער: "נקרא נקריתי"- מצודות: הגעתי במקרה.

נזמין שוב את התלמיד שהציג את שאול המלך, וכעת נזמין גם תלמיד נוסף אשר יגלם את דמותו של הנער העמלקי. עליהם להציג כיצד הפעם מסופר על מותו של שאול.

הנער מספר שהגיע במקרה להר הגלבוע כאשר שאול נשען על חניתו. שאול הסתובב לאחור וראה את הנער. לשאלתו מי הוא, ענה הנער כי הוא עמלקי. בקשת שאול ממנו הייתה כי יהרוג אותו, מכיוון שהוא לא הצליח למות לגמרי. ואכן הנער העמלקי הורג אותו.

← נבקש מהתלמידים להסתכל ברש"י - מדוע מבקש שאול מהנער שיהרוג אותו? כדי שלא יתעללו בו הפלישתים.

כיצד מוכיח הנער כי סיפורו אמת? הוא מביא את הנזר- כתר המלך, ואצעדה- צמיד המלך. המורה ישאל את התלמידים: מה מסמלים הכתר והצמיד? את המלוכה - אלו פריטים השייכים אך ורק למלך.

שאלת חשיבה: מדוע מביא הנער דברים אלו לדוד דווקא? ומדוע הנער רץ מרחק כה רב (להראות במפה) בשביל לבשר לדוד את תוצאות המלחמה?

הקשר בין שאול לדוד היה מפורסם, וידוע היה כי שאול רודף אחריו. בחשיבה הכי הגיונית – דוד ודאי שונא את שאול, וישמח מאוד לשמוע שהוא מת. הבאת הכתר והצמיד לדוד מסמלת כי הוא המלך הבא והוא היורש שלהם. הנער בטוח כי הוא עתיד לקבל כסף וכבוד רב על הבשורה המשמחת ועל השלל שהוא מביא אתו, וודאי גם תוספת משמעותית על כך שהוא בעצמו הרג את השונא הגדול.

מילים להסבר (על פי שיקול דעת המורה מתי להפנות לפרשנים, מתי להיעזר בהבנת תלמידים ומתי להסביר ללא פרשן ספציפי):

"נקרוא נקריתי"- הגעתי במקרה

"ויפן אחריו"- הסתובב

"מותתני"- הרוג אותי

"אחזני השבץ"- רעדתי הגוף שלפני המוות

"נזר"- כתר

"אצעדה"- צמיד

← **אמת או שקר?**

המורה ישאל את התלמידים- מה דעתכם על סיפורו של הנער? האם ההצגות שראינו, היו דומות?

המורה יבקש מהתלמידים לערוך השוואה בין תיאור הכתוב בשמ"א ל"א, א' ו' ובין התיאור מפי "הנער המגיד" בפרקנו- שמ"ב א', ה'י'

שמ"ב א'	שמ"א ל"א	
		היכן המלחמה
		ממי מבקש שאול להמיתו
		על מה נשען שאול
		מי כוח האויב המתקרב לשאול
		כיצד מת שאול באופן סופי

אנו רואים כי ישנם דברים דומים בסיפור, אך ישנם גם דברים שונים. הכתוב כלל לא מספר לנו על הנער העמלקי.

המפרשים מציגים שתי אפשרויות:

1. הנער העמלקי שיקר, וטען שהרג את שאול, כי חשב שדוד יתגמל אותו על כך.
2. הנער העמלקי דובר אמת: תחילה נפל שאול על חרבו, אך עדיין לא מת, אלא ש"אחזו השבץ", ואז ביקש שאול מהנער העמלקי להשלים את הפעולה, וכך היה.

← תגובות דוד

המורה יבקש מהתלמידים לקרוא את פס' י"א-י"ז, ולכתוב במחברתם 4 תגובות של דוד לבשורה של הנער:

1. קריעת הבגדים כאבל.
2. מספד, בכי וצום על שאול ויהונתן ועל ההפסד של עמ"י במלחמה.
3. תמיהת דוד כיצד העז הנער להרוג את שאול, והריגת הנער.
4. קינה על שאול ויהונתן.

← לאחר שהתלמידים יסיימו, יש לקרוא ביחד בקול את הפסוקים ולעבור יחד איתם על מה שכתבו.

חשוב לדייק כי גם דוד שאל את עצמו את השאלה שהעלינו בכיתה: האם הנער הנו דובר אמת או לא. נשים לב לאמירתו כלפי הנער: "דמך בראשך כי פִּיךָ ענה בך לאמור אנוכי מותתי את משיח ה'" – כלומר, אין זה משנה מבחינת דוד, האם הנער באמת הרג או לא. עצם זה שפיו אמר משפט כזה, זו כבר סיבה לכך שעונשו הוא מוות.

בכיתה שבה משימה זו תהיה קשה לתלמידים, ניתן קודם כול לקרוא את הפסוקים, ולאחר מכן נבקש מארבעה מתנדבים שיציגו בפנטומימה את ארבע התגובות. כל אחד מן המציגים יקבל את התגובה על גבי דף, ושאר תלמידי הכיתה ינחשו על איזו מן התגובות מדובר, וכך יכתבו במחברתם.

← קינת דוד

בפרק זה, אנו שוב עדים למידות המיוחדות של דוד, שלמרות ששאל רדף אחריו וניסה להורגו פעמים רבות, הוא המשיך לכבד ולהעריך אותו. השיא של יחס זה היה לאחר מותו של שאול – בתגובתו החריפה כלפי הנער שהעז לפגוע במשיח ה' ובביטויי האבל והצער של דוד על שאול, שבשיאם הקינה – שיר האבל.

לפני הקריאה, יבקש המורה מהתלמידים לחפש, תוך כדי קריאת הקינה, מהו המשפט החוזר על עצמו כמה פעמים

קריאת פס' י"ז-כ"ז -

המשפט החוזר: "איך נפלו גיבורים". איך- כמו "איכה", שאלת צער: איך קרה דבר כזה נורא?!

אנו לא נתעכב ונסביר את כל הקינה, אלא ניגע בכמה מן המרכיבים העיקריים שלה:

א. נפנה את תשומת לב התלמידים לכך שבקינה זו ישנם ביטויים המשמשים עד היום כביטויי צער על נפילת לוחמים. האם אתם מזהים חלק מהם?

"הצָבִי יִשְׂרָאֵל, עַל-בְּמוֹתֶיךָ חָלַל אִיךָ נָפְלוּ גִבּוֹרִים"

"מְנַשְׂרִים קִלּוֹ מֵאֲרִיזוֹת גְּבֵרוֹ"

"הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ"

"צַר לִי עָלֶיךָ אַחִי יְהוֹנָתָן נְעֻמָּת לִי מֵאֵד"

ב. נבקש מן התלמידים שיחפשו בקינה תיאורים על אופיים וגבורתם של שאול ויהונתן. על כל תלמיד לכתוב לפחות שניים.

ג. נשות עם ישראל ונשות הפלישתים מוזכרות בקינה. באיזה הקשר כל אחת מקבוצות אלו מוזכרת?

ד. כאות וסמל לגודל האסון, מקלל דוד את אדמת הגלבוע בה נפל שאול. מהי הקללה? "הָרִי בַגְּלִבְעָ, אֶל טַל וְאֶל מָטָר עָלֵיכֶם".

חשוב לומר לתלמידים, כי גם כיום אין כמעט צמחייה בהר הגלבוע.

ה. נבקש מהתלמידים לחפש ביטוי אישי של צער כלפי יהונתן שהיה לדוד כאח.

הצעות להמחשה:

הצגות - מות שאול כפי המסופר בשמ"א, ולאחר מכן הצגה על מות שאול כפי שמספר הנער המגיד בשמ"ב.

מפה - חשוב להראות לתלמידים ולהמחיש להם את מיקום מלחמת שאול ונפילתו, ואת מיקומו של דוד, עקב המרחק הרב ביניהם.

פנטומימה - להמחשת ארבע תגובותיו של דוד לאחר שהוא מקבל את הבשורה על מות שאול ויהונתן.

מסרים והפנמה:

- בפרק זה אנו עדים למידותיו הנעלות והמיוחדות של דוד. שעל אף ששאול התנכל לו במשך תקופה ארוכה וניסה להורגו בדרכים שונות, יחסו אליו נותר יחס מכבד, ובעיניו הוא "משיח ה'". יש כאן לימוד עצום לחיינו.
- חשיבות הדברים שאנו מוציאים מפינו. כאשר דוד הורג את הנער, הוא אומר לו: "כי פיך ענה בך". יכול להיות שאכן הנער שיקר ולא הוא זה שהרג את שאול, אך עצם זה שהוא אמר דבר כזה – זו כבר סיבה לעונשו. גם אנו צריכים לחשוב היטב על הדברים שאנו אומרים.

סיכום:

ראינו בשיעור זה כיצד קיבל דוד את הבשורה על מות שאול. במהלך השיעור, התוודענו לרצונו של הנער ולמחשבתו כי דוד ישמח בבשורה ובוודאי יעניק לו בעקבותיה דברים טובים. אך למעשה, תגובתו של דוד שונה לחלוטין, עקב מידותיו הנעלות. דוד מצטער מאוד על מותם של שאול ויהונתן, מתאבל, הורג את הנער, ואף אומר קינה.

← כדי ליצור ציפייה לשיעור הבא, יכול המורה להשאיר שאלות פתוחות:

מה יהיה עכשיו? האם דוד יהפוך מיד למלך על כל עם ישראל?

הרחבות

לסיום השיעור, ניתן להשמיע את השיר: "בהר הגלבוע". מילים: לאה נאור | לחן: יוסף הדר

<https://www.youtube.com/watch?v=FgbGc0Zx4As>